

Wiesław Boryś

PRILOZI PROUČAVANJU OSTATAKA ARHAIČNOG SLAVENSKOG (PRASLAVENSKOG) LEKSIKA U KAJKAVŠTINI

U rječničkom blagu starih kajkavskih spomenika i suvremenih kajkavskih govora ima dosta arhaičnih slavenskih riječi, koje nisu poznate drugim hrvatskosrpskim narječjima. Obično se ipak navodi samo malen broj takvih riječi, npr. *oblok* 'prozor', *tenja* 'sjena', *vre* 'već', *če* 'ako'. Puniji popis arhaičnih riječi slavenskog porijekla u kajkavskom narječju nije dosada izrađen; mnogih takvih riječi nema čak ni u Skokovu etimologijskom rječniku. I etimologijski rječnici praslavenskog jezika¹ i pojedinih slavenskih jezika relativno rijetko uzimaju u obzir kajkavski leksik, iako on nije manje dragocjen za poznavanje starijeg slavenskog i praslavenskog leksika od čakavskoga, koji zauzima važno mjesto u slavenskoj etimologiji. Glavni je uzrok takvog stanja nedostatak kajkavskih dijalekatskih rječnika, a ni građa iz starijih kajkavskih rječnika (Habdelićeva, Belostenčeva, Jambrešićeva, Kristijanovićeva) nije dovoljno iskorištena.

U ovom članku želim obratiti pažnju na značenje suvremenog i starog kajkavskog leksika za proučavanje i rekonstrukciju općeslavenskog i praslavenskog leksika i za poznavanje leksičkih veza među pojedinim slavenskim jezičnim područjima. Primjere sam uzeo iz rječnika i zbirki kajkavskih riječi, dijalektoloških radova i kajkavskih etnografskih tekstova. Već na osnovi takve građe može se doći do nekih zaključaka o kajkavskom leksičkom sustavu, o porijeklu kajkavskog leksika i ulozu starih slavenskih riječi u njemu, o odnosu kajkavskog leksičkog blaga prema leksiku drugih hrvatskosrpskih i južnoslavenskih narječja. Zbog ograničenog prostora u članku navodim samo jedan dio primjera, naravno one primjere arhaizama koje smatram najinteresantnijima i najsigurnijima.

1. U staroj i suvremenoj kajkavštini nesumnjivo je postojalo više arhaičnih slavenskih (odnosno praslavenskih) riječi nego što se dosada znalo. Neke od tih riječi u prošlosti su bile, kako se čini, općehrvatskosrpske i općeslavenske, a samo su se slučajno očuvale u kajkavskom narječju ili u pojedinim kajkavskim govorima. Tako je, na primjer, u govoru Lobora (Hrv. zagorje) zabilježena imenica *nuče* mn. 'obojci'², koja je refleks općeslavenskog i praslavenskog oblika **onut'a* 'obojak' (sloven. *onúča*, polj. *onuca*, rus. *onúča* itd.). U Belostenčevu rječniku nalazimo imenicu *lap* 'plat zemlje; plat sukna'.

¹ *Słownik prasłowiański*, pod red. F. Sławskiego, I—II, Wrocław 1974—1976; *Etimologičeskij slovar' slavjanskich jazykov*, pod red. O. N. Trubačeva, 1—5, Moskva 1974—1978.

² J. Kotarski, »Lobor. Narodni život i običaji«, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena* (dalje: ZNŽO), XX, Zagreb 1915, str. 85.

P. Skok je mislio da je *lap* sekundarni oblik »s odbacivanjem sufiksa *-ot*« prema hs. dij. *lāpat* 'komad, dronjak; komad zemlje, polja'³. Međutim, kako je već ustanovio F. Sławski u etimologijskom rječniku poljskog jezika⁴, kajk. *lap* refleks je praslavenske imenice **lapō* 'komad (platna, zemlje)'; očuvane još u izvedenicama u čakavštini (čak *lapāk* 'ploštica') i u nekim drugim slavenskim jezicima: rus. dij. *lāpik* 'komad platna, dronjak', bjelorus. *lāpik* 'krpa', *lāpina* 'golo mjesto u travi, u šumi, proplanak; pjega, mrlja, biljeg', *lāpic'* 'krpiti'. Praslav. **lapō*, kako se čini, postalo je već u baltoslavensko doba, jer toj riječi točno odgovaraju lit. *lōpas* 'krpa, zakrpa; komad zemlje' i lot. *lāps* 'krpa'. Budući da je od imenice **lapō* izveden derivat **lapōtō* 'komad (kože, platna, zemlje)', hs. *lāpat*, poznat većini slavenskih jezika, možemo doći do zaključka da je u staro doba osnovna imenica **lapō* (>kajk. *lap*) bila poznata sjevernoslavenskim jezicima i jednom dijelu južnoslavenskih dijalekata.

Slični arhaizmi, značajni za povijest starijeg, slavenskog sloja leksika, postoje naravno i u drugim hrvatskosrpskim narječjima i u različitim dijalektima ostalih slavenskih jezika. Kajkavština je, međutim, očuvala neke arhaične riječi koje uopće nisu poznate drugim slavenskim jezicima ili su potvrđene samo kao relikti u nekim slavenskim dijalektima. U prigerskom je govoru V. Rožić zabilježio interesantnu imenicu *śūn* 'extrema pars trahae' i deminutiv *śūnac* 'una pars trahae'.⁵ Latinska Rožićeva značenja nisu sasvim jasna. Ipak, nesumnjivo, *śūn* i *śūnac* u prigerskom govoru označavaju neki dio saonica. U etnografskoj monografiji Prigorja od istog pisca nalazimo zanimljiv primjer upotrebe oblika *śūnac*: »Zipke... pri sākim kraju imaju kak kolobar, kak *śūnac*, pak samo malu dŕbne z negū na *śūnac* i tak zible«. ⁶ Na osnovi tih podataka možemo zaključiti da su *śūn* i deminutiv *śūnac* prigerski nazivi savijenog dijela plaza u saonicama i sličnog dijela kolijevke. Jedan od ovih oblika je poznat također u čakavsko-kajkavskom govoru Ozlja i okoline: *śūnac*, kod mladih *śūnac*, u Ribniku *śćūnac* 'pramac, prvi, zakrivljeni dio čamca'.⁷ Koliko sam mogao utvrditi, slične riječi nisu zabilježene u drugim kajkavskim i hrvatskosrpskim govorima, nisu potvrđene ni u Akademijinu rječniku.

Kako se u jednom dijelu kajkavskog narječja *ś* razvilo od starijeg *śc* ili *śč* (uspor. u Prigorju *śāp* 'štap', *śucāti* 'štucati'), možemo smatrati da je kajk. *śūn* refleks starijeg oblika **ścūn* (odnosno **śčūn*); stariji se skup suglasnika očuvao u ribničkom obliku *śćūnac*. Čini se da u drugim slavenskim jezicima ne postoje riječi srodne kajk. **ścūn* > *śūn*. Samo u jednom južnopoljskom govoru našao sam zemljoradnički termin *con* 'plaz kod pluga'.⁸ Dijalekatska

³ P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (dalje: Skok ER), II, Zagreb 1972, str. 270.

⁴ F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, IV, Kraków 1970—1974, str. 472.

⁵ V. Rožić, »Kajkavački dijalekat u Prigorju«, *Rad JAZU*, knj. 115, Zagreb 1893, str. 101, 105.

⁶ V. Rožić, »Prigorje. Narodni život i običaji«, *ZNŽO*, XII, 1907, str. 227.

⁷ Uvid u leksičku građu ozaljskog govora ljubazno mi je omogućio dr. Stjepko Težak, na čemu mu srdačno zahvaljujem.

⁸ M. Kucala, *Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich*, Wrocław 1957, str. 106.

poljska riječ nije sasvim jasna; ne može se ipak isključiti mogućnost da je ona refleks starijeg oblika *čun < *ščun (moramo pretpostaviti razvitak šč > č > c i uN > oN). Ako je tako, kajk. *šun* i polj. *con* jesu srodne riječi sa sličnim značenjem. Vjerojatno imamo ovdje ostatke praslavenske (dijalekatske?) imenice *ščunā 'nešto savijeno, krivo, kriva, zakrivljena stvar; npr. plaz ili njegov zakrivljeni dio', izvedene sufiksom -nā od indoevropskog korijena *(s)keu- 'savijati, pregibati'.⁹ Dakle, jedan dio kajkavskog narječja očuvao je veoma arhaičnu praslavensku izvedenicu, važnu za poznavanje starijeg sloja praslavenskog leksika.

Naročito su zanimljivi i značajni kajkavski arhaizmi koji su refleksi južno-slavenskih dijalektizama praslavenskog porijekla. Glagol *sasiti* zapisan je u Trebarjevu u značenju 'miriti (dijete)',¹⁰ kod Belostenca u značenju 'blažiti, umirivati, tažiti' (uspor. u Kristijanovičevu rječniku *vsasiti* 'dämpfen, stillen'),¹¹ u jednom kajkavskom tekstu XVII. vijeka u značenju kao 'pokoriti, potlačiti'.¹² Isti je glagol poznat slovenskim prekomurskim govorima (*sāsiti* 'strašiti, plašiti', *sāsiti se* 'bojati se, plašiti se', deverbativna imenica *sās* 'užas, užasnuće') i makedonskom jeziku (*saska* 'uckati, bockati, dražiti, pujdati'). F. Bezljaj, koji se bavio porijeklom tih riječi, misli na praslav. **sasiti* 'uznemiravati', etimološki srodno nekim baltskim riječima: lit. *sušsti* 'dosadivati, mučiti', *sušsis* 'nemir, uznemirenje, briga, nevolja'.¹³

Zbog svog areala interesant n je pridjev *zđen* 'studen, hladan', značajan za povijest jedne slavenske leksičke porodice kao i za poznavanje praslavenskih vokalskih alternacija. Prema građi rječnikā JAZU i SANU poznaju taj pridjev slavonski govori (npr. oko Slavenskog Broda) i slavonski pisci (npr. J. S. Reljković). Isti je pridjev bio u upotrebi i kod nekih štokavskih hrvatskih pisaca XIX. i XX. stoljeća.¹⁴ Pridjev *zden* postoji i u podravskom govoru u Virju,¹⁵ možda i u drugim kajkavskim govorima.¹⁶ Dakle, ostaci

⁹ Uspor. srodne riječi izvedene od istog korijena (s različitim vokalizmom i s drugim sufiksima) kao praslav. **chyliti*, **chuliti*, **kuliti*, hs. *hiliti* 'sagibati', *hiliti*, vidi, npr., Skok *ER* I 666, 693—694, F. Slawski, *o. c.*, III, 1966—1969, str. 349—350. Polj. dij. *con* možda je refleks oblika *čunā* < **keu-n-*, bez tzv. *s-mobile* (kojeg nema ni u praslav. **kuliti* < **kou-l-*).

¹⁰ K. Janjčerova, »Trebarjevo. Narodni život i običaji«, *ZNŽO*, VI, 1901, str. 195. Nije vjerojatno objašnjenje A. Radića, urednika te knjige *Zbornika*: »dijete »s« sasie, kad se plače, pa mu se daje »sasnuti« (sesnuti)«.

¹¹ I. Kriztianovich, *Anhang zur Grammatik der kroatischen Mundart*, Zagreb 1840, str. 64.

¹² *RĴA* XIV 657; V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravopovjesni rječnik*, Zagreb 1908—1922, str. 1288; F. Fancev, »Beiträge zur historischen serbokroatischen Dialektologie«, *Archiv für slavische Philologie*, XXXIII, 1912, str. 46.

¹³ F. Bezljaj, »Einige Fälle des -ō- : -eu-Ablauts im Slavischen«, *Linguistica*, XI, Ljubljana 1971, str. 24. Uspor. Skok, *ER* III 206, gdje je samo građa bez etimološkog objašnjenja.

¹⁴ Uspor. *RĴA* XXII 689; *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, izd. SANU, VI, Beograd 1969, str. 733. Prof. dr. Milan Moguš ljubazno me je upozorio da je u posljednje vrijeme pridjev *zden* upotrijebio Slobodan Novak u knjizi *Izvanbrodski dnevnik* (Zagreb 1976), str. 36: »Očima duše gledam ga gdje se gore u svom krevetu *zdenim* znojem preznajava.«

¹⁵ J. Herman, »Prilog poznavanju leksičkoga blaga u govoru Virja (Podravina)«, *Filologija*, VII, Zagreb 1973, str. 98.

¹⁶ Uspor. primjedb u urednika u *RĴA* XXII 689: Nalazi se i u kajkavaca s navedenim značenjem.

pridjeva *zden* očuvali su se u štokavskim slavonskim govorima i barem u jednom dijelu kajkavskog narječja. U prošlosti isti je pridjev morao postojati i u bosanskim govorima: u Bosni se nalaze hidronim i toponim *Zdena*.¹⁷ Budući da je od tog pridjeva izvedena imenica *zdënac* (kajk. *zdenec*) 'studentac, bunar', koja je rasprostranjena na još širem području (poznaju je čak i čakavski govori), možemo doći do zaključka da je u starije doba areal pridjeva *zdën* obuhvaćao zapadni dio hrvatskosrpskog jezičnog područja.

U tom je slučaju kajkavština zajedno s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim dijalektima očuvala pridjev nepoznat drugim slavenskim jezicima. Hs. dijalekt *zdën* nesumnjivo je refleks pridjeva **stǫdervъ*, srodnog riječima s drugim vokalizmom, kao hs. *stūd*, *stūden*, *stūd*. Fonetski se oblik pridjeva **stǫdervъ* može objasniti samo praslavenskim jezičnim sredstvima, alternacijom korijenskih vokala *u* : *y* : *ǫ*. Mora se dakle ispraviti Skokova konstatacija da je vokalizam -*ǫ*- potvrđen samo u imenici *zdënac*.¹⁸

Zanimljiva je raširenost i način tvorbe kajkavske imenice *vused* 'bol u križima', zabilježene u Loboru.¹⁹ Ta je riječ zauzimala, možda, šire područje jer je u štokavskom ili štokaviziranom obliku *usjed* navodi iz sjeverne Hrvatske Broz-Ivekovićev rječnik.²⁰ Čini se da, ako hoćemo objasniti porijeklo ove imenice, moramo uzeti u obzir sinonimično zapadnoslavensko **psado* (stpolj. *waśad* itd.), izvedenicu s prefiksom *ǫ-* prema glagolu **vъ-saditi*.²¹ Kajk. *vused* (štok. *usjed*) valjda je paralelna izvedenica od glagola **vъ-sěsti*, s praslavenskim imeničkim prefiksom *ǫ-* prema glagolskom prefiksu *vъ-*. Ako je tako, kajkavska je riječ morala postati još u doba kada je bio produktivan takav način tvorbe, dakle najkasnije u doba dijalekatske diferencijacije praslavenske zajednice.

Navedeni izabrani primjeri kajkavskih arhaizama dokazuju da ispitivanje starijeg i suvremenog kajkavskog leksika može mnogo doprinijeti povijesti hrvatskosrpskog rječničkog blaga i poznavanju praslavenske baštine u hrvatskosrpskom leksiku. Veliko je također značenje kajkavskih arhaizama za dublje i potpunije poznavanje slavenskog leksika i za rekonstrukciju i etimologiju praslavenskih riječi.

2. Kajkavski je leksik značajan također za poznavanje geografske raširenosti pojedinih arhaičnih slavenskih riječi, dakle za utvrđivanje izoleksi koje vežu jedan dio južnoslavenskog područja sa zapadnoslavenskim odnosno sjevernoslavenskim jezicima.

Istraživanje kajkavskog leksika dokazuje da u kajkavštini (staroj i suvremenoj) postoji dosta riječi koje su na južnoslavenskom području poznate još samo u čakavštini i u slovenskom jeziku (odnosno u dijalektima tog jezika), a osim toga su potvrđene u zapadnoslavenskim ili u sjevernoslavenskim jezicima. Tako je, na primjer, u Samoboru zabilježena imenica *hlud* 'motka':

¹⁷ RJA XXII 689.

¹⁸ Skok ER III 352.

¹⁹ J. Kotarski, o. c., ZNŽO, XX, str. 66: »*Vused* je, kad u »ledovju« ili u »križecu« reže, bada, probada, čovjek ne može ravno hoditi, nego kao da je prelomljen.«

²⁰ Uspor. RJA XIX 860.

²¹ W. Borys, *Prefiksacja imienna w językach słowiańskich*, Wrocław 1975, str. 154.

koš. . . ima 4 *hlūde* (*hlūdi*).²² U južnoslavenskim jezicima odgovaraju joj samo čak. istarsko *hlūd* 'motka' i sloven. *hlód* 'odrezano i očišćeno stablo srednje debljine, direk', dok su kod sjevernih Slavena dobro potvrđeni srodni oblici, kao polj. *chlūd*, stčeš. *chlud*, rus. *chlud* itd.²³ Riječ je refleks praslavenskog dijalektizma **chlūdō* 'motka, prut, stabljika'.

Kajkavske glagole *šatriti*, *šatrati* 'čarati' nalazimo i kod starih leksikografa (*šatriti* u Jambrešičevu rječniku, *šatrati* u Belostenčevu) i u novije vrijeme u pojedinim kajkavskim govorima: u Bednji (Zagorje), u Virju (Podravina).²⁴ Prema podatku dr. S. Težaka isti glagol s drugačijom, zanimljivom semantikom postoji i u ozaljskom govoru: *šatrāti šatrām* 'pipati, tražiti u mraku rukama' (uspor. Težakov primjer: *Ne šatraj po stōlu, būs kěj zrušil. Svīcu si rājše nājdi*). Ostatak tih glagola poznaju sjeverni čakavci: u istarskom kastavskom govoru zapisan je oblik *šatrāt* u značenju 'šurovati, spremati nešto, tajno se dogovarati'.²⁵ Isti glagoli postoje još u slovenskom (*šatriti*, *šatrati* 'čarati'), u češkom (*šetřiti* 'paziti, hraniti, štedjeti nešto'), u slovačkom (*šatrit'*, *šetřit'* 'paziti, štedjeti; gledati') i u poljskom (*szatrzyć*, *szeřzyć*, *szatrać* 'gledati, paziti, pamtititi'). Svi ti oblici refleks su praslavenskih glagola **šatriti*, **šatrati*. Njihova etimologija nije dosada dovoljno razjašnjena, iako su se tim pitanjem posebno bavili B. Čop²⁶ i O. N. Trubačev²⁷. Za etimologiju i rekonstrukciju prvobitne semantike razmotrenih glagola veoma su važna dosad nezapažena značenja iz Ozlja i Kastva, kao i slovensko dijalekatsko *šatrāti -ām* 'krpiti, flicken'. Dakle, novi materijali traže da se ponovo razmotri porijeklo tih glagola.

Kajk. *vehet* 'pugillus foeni' Akademijin rječnik navodi iz starih rječnika (Habdeličeva, Belostenčeva i Jambrešičeva) i iz govora Visokog (u Kalničkom prigorju) u posebnom značenju 'slama, što se stavlja u opanke, da ne tišti'²⁸; isto je značenje zabilježeno i u Loboru.²⁹ Riječ je postojala možda i kod sjevernih čakavaca, jer se nalazi u Vitezovićevu rječniku u čakavskom obliku *vehat*: *pahulj*, *vehat* 'hapsus', *vehat sena* 'hapsus foeni'.³⁰ Istu imenicu u istim ili sličnim značenjima poznaju još Slovenci (sloven. *věhet*) i sjeverni Slaveni (npr. češ. *věchet*, polj. *wiecheć*, rus. *vechot*, ukr. *vichot*). I ovdje imamo praslavenski dijalektizam **věchtō* 'pahulj slame, sijena'.

²² M. Lang. »Samobor. Narodni život i običaji«, *ZNŽO*, XVI, 1911, str. 235.

²³ Uspor. Skok *ER* I 672—673; F. Bezlaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I, Ljubljana 1977, str. 197—198.

²⁴ *RJA* XVII 504—505. Uspor. i J. Jedvaj, »Bednjanski govor«, *Hrvatski dijalekto-loški zbornik*, I, Zagreb 1956, str. 316: *šatroti* 'čarati'. U nekim drugim kajkavskim govorima potvrđene su izvedenice od ovih glagola, npr. u Samoboru *šatrije* 'vračke', M. Lang, o. c., *ZNŽO*, XIX, 1914, str. 206.

²⁵ I. Jardaš, »Kastavština. Građa o narodnom životu i običaju u kastavskom govoru«, *ZNŽO*, 39, 1957, str. 404.

²⁶ B. Čop, »Etyma balto-slavica IV«, *Slavistična revija*, XII, Ljubljana 1959—1960, str. 185—189.

²⁷ O. N. Trubačev, »Iz slavjansko-iranskih leksičkih otkrivenja«. *Etimologija* 1965, Moskva 1967, str. 52—55.

²⁸ *RJA* XX 681.

²⁹ J. Kotarski, o. c., *ZNŽO*, XX, str. 82: »škornje... obuju mamine ili pak »očekove«, pa si u njih mora metnuti »vehte« od slame ili sijena.»

³⁰ *RJA* XX 681.

Kajk. *hlud*, *šatriti* (*šatrati*), *vehet* primjeri su ostataka praslavenskih dija-
lektizama koji vežu kajkavsko narječje sa (sjeverno)čakavskim govorima, slo-
venskim jezikom i sa zapadnoslavenskim (odnosno sjevernoslavenskim) je-
zičnim područjem. Istom tipu arhaičnih izoleksi pripada, kako se čini, i
kajkavski ribarski termin *draga*. Ta je riječ zabilježena samo u starijim rječ-
nicima: kod Belostenca (*draga ribička, mreža* 'rete piscatorium' i s. v. griphus:
mreža, lak, draga), kod Habelića (*draga ribiška* 'rete piscatorium'), kod
Slavonca M. Jakobovića (*draga ali vlak* 'rete piscatorium') i kod čakavca
Vitezovića (*grip, vrata, draga* 'griphus, rete, sažena').³¹ Nije jasno da li su
Jakobović i Vitezović poznavali tu riječ iz svojih rodni govora. Postoji mo-
gućnost da su oni preuzeli taj termin iz kajkavskih rječnika. Budući da u
narodnom crnogorskom ribarskom nazivlju ima termin *draga* 'dugačko drvo
za koje se učvršćuje grib (vrsta ribarske mreže)',³² možemo doći do zaključka
da u starije doba taj naziv neke ribarske mreže nije bio ograničen na kajkav-
sko narječje, nego je obuhvaćao veći dio hrvatskosrpskog područja. Ista se
riječ nalazi u slovenskom (*drága* 'mreža za lovljenje ribe, vlak'), u slovačkom
(*dražiak* 'vrsta ribarske mreže'), u češkom (*podražec* 'mreža za lov prepelica'),
u staropoljskom (*druga* 'neka ribarska mreža').³³ kao i u istočnoslavenskim
jezicima (npr. rus. *doróga* 'posebna vrsta udice').³⁴

Neki slični praslavenski dijalektizmi koji vežu zapadni dio južnoslavenskog
područja sa sjevernoslavenskim jezicima poznati su samo kajkavcima i Slo-
vencima. Na primjer, kajkavski glagol *drážiti* 'drljati, vlačiti' (zabilježen
kod Habelića, Belostenca i Jambrešića, u novije vrijeme u govoru Trebar-
jeva: *dráži* 'drlja; skita se')³⁵ točno odgovara sloven. *drážiti* 'kopati vodne
jarke, odtocne kanale', češ. *drážiti* 'žlijebiti', slovač. *dražit'* 'prtiti, praviti
put, stazu', stpolj. *drožyc* 'dupsti, žlijebiti', rus. *doróžit'* 'dupsti; prtiti'.
Ti su se oblici razvili iz praslavenskog dijalekatskog glagola **doržiti* 'pra-
viti brazde, oluke, žlijebiti'.³⁶

Glagoli *drbāti* 'dirati', *drbnoti* 'dirnuti' potvrđeni su u Virju,³⁷ u Pri-
gorju (npr.: raki. . . *dřbali* su šibu; a kad primiče, mora paziti, da ne *dřbne*
un kamenčić, kèmu primiče; i kad grābi, ne smē *dřbnati* niš),³⁸ u Ozlju
(*dřbnati* 'dirnuti; maknuti', podatak dr. S. Težaka). Skoku je bio poznat
samo prefiksalni oblik *razdřbati* 'razgřepsti, raščepřkati' iz Trebarjeva.³⁹
Ostaci istog glagola postoje u slovenskom jeziku: dijalekt. *derbati*⁴⁰ i češći iz-

³¹ T. Matic, Vitezovićev «Lexicon latino-illyricum», *Rad JAZU*, knj. 303, Zagreb 1955, str. 23; M. Kosor, «Najstariji slavonski dionar», *Rad JAZU*, knj. 315, 1957, str. 27.

³² *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, IV, 1966, str. 642.

³³ *Słownik polszczyzny XVI wieku*, VI, Wrocław 1972, str. 58. Stpolj. *druga* možda iz starijeg oblika **dróga*?

³⁴ Uspor., npr., F. Bezlaj, o. c., str. 109. Drugačije objašnjava istočnoslavenske oblike M. Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch*, I, Heidelberg 1953, str. 364.

³⁵ K. Janjčeroval, o. c., *ZNŽO*, III, 1898, str. 236.

³⁶ Uspor., npr., F. Bezlaj, o. c., str. 111.

³⁷ J. Herman, o. c., str. 80.

³⁸ V. Rožić, Prigorje, *ZNŽO*, XII, 1907, str. 116, XIII, 1908, str. 77.

³⁹ Skok *ER* I 431.

⁴⁰ Uspor. *Etimološki slovar slavjanskih jazykov*, 5, Moskva 1978, str. 219.

vedeni ekspresivni oblik *drbácati* 'čeprkati, grepsti, kopati'. Inače taj glagol poznaju još neki sjevernoslavenski jezici: češ. *drbatí* 'grepsti, trti', slovač. *drbat'* 'skupsti, tresti', ukr. *děrbaty* 'trgati, guliti busen'. Svi ti oblici dopuštaju rekonstrukciju praslav. dij. **dǫbati* 'grepsti, guliti, cijepati, čupati'.⁴¹

Sličan je areal praslav. dij. **ǫditi* 'sušiti meso u dimu', kojeg su refleksi očuvani kod sjevernih Slavena (npr. polj. *wędzić*, češ. *uditi*) i kod Slovenaca (*voditi*) u istom značenju. Glagol je poznat i kajkavskim govorima: u Bednji *vuditi* 'sušiti meso',⁴² u Loboru (meso . . . se izvadi i objesi u kuhni ili na najže, da se »prevuđi« ili čisto posuši);⁴³ prema dopunama Ivekovićevu rječniku u sjevernoj je Hrvatskoj u upotrebi oblik *uditi* 'dimljenjem sušiti meso'.⁴⁴

U građi su se našle također riječi koje su na slavenskom jugu poznate samo kajkavskom narječju, a koje su inače tipične za sjevernoslavensko jezično područje. U jednom se kajkavskom dokumentu iz god. 1595. (napisanom u okolici Zeline) nalazi particip *zahovan* u oznaci nekog blagdana: »Naš list. . . učinismo napisati. . . pri svetom Ivane na dan *zahovane* svete Marije«. ⁴⁵ Značenje glagolskog oblika *zahovane* nije jasno, kao što se ne može ustanoviti ni koji se blagdan nazivao *dan zahovane svete Marije*. Infinitiv istog glagola bez prefiksa nalazi se u Megiserovu rječniku iz god. 1603. Megiser je lat. *promoveo* preveo »dalmatinskim« (= čakavskim, preuzetim iz Vrančićeva rječnika) *naprida klasti* i »hrvatskim« (= kajkavskim) *naprid hovati, naprid staviti*.⁴⁶ Vjerojatno je glagol *hovati* u staroj kajkavštini imao otprilike isto značenje kao *klasti* i *stavljati*. Osim toga, isti glagol poznaju još zapadnoslavenski jezici (npr. češ. *chovati*, polj. *chować*) i jedan dio istočnoslavenskih dijalekata. Navedeni oblici refleksi su praslav. dij. **chovati* 'sakrivati, hraniti, paziti'.

U Loboru je zabilježen pridjev *nedoložen* 'koji se ne zna nikakvog posla pravo latiti; što u ruke primi, sve mu padne'.⁴⁷ Tom pridjevu oblikom i značenjem točno odgovaraju: češ. *nedolužný* 'bolešljiv, slab', polj. *niedoleżny* 'nespretan, nezgrapan, nesposoban', rus. *nedalužnyj* 'slab, bolešljiv; nespretan, nesposoban', bjelorus. *nedalužny* 'isto', ukr. *nedalužnyj* 'slab'. Te pridjeve moramo izvoditi iz praslav. dij. **nedolǫžьnъ* 'nesposoban, nespretan'. Glagol *hovati* i pridjev *nedoložen*, nepoznati ostalim hrvatskosrpskim narječjima i drugim južnoslavenskim jezicima, svjedoče da je ponekad kajkavsko narječje očuvalo vrlo arhaične riječi od izuzetnog značenja za utvrđivanje prvobitne raširenosti pojedinih praslavenskih leksema.

Ovdje razmotreni primjeri kajkavskih arhaičnih riječi slavenskog porijekla dokazuju da je rječničko blago kajkavskog narječja značajno za ispitivanje praslavenske baštine u hrvatskosrpskom leksiku, kao i za rekonstrukciju,

⁴¹ Uspor. F. Bezlaž, o. c., str. 111; *Etimologičeskij slovar' slavjanskich jazykov*, 1. c. (rekonstrukcija **drbati*).

⁴² J. Jedvaj, o. c., str. 315.

⁴³ J. Kotarski, o. c., ZNŽO, XX, str. 74.

⁴⁴ RJA XIX 234.

⁴⁵ RJA XXI 906; F. Fancev, o. c., str. 46.

⁴⁶ S. Stachowski, *Wyrazy serbsko-chorwackie w »Thesaurus Polyglottus« H. Megisera* (1603), Wrocław 1969, str. 84.

⁴⁷ J. Kotarski, o. c., ZNŽO, XX, str. 63.

etimologiju i geografiju najstarijeg sloja slavenskog leksika. U isti mah provedena analiza kajkavskih arhaizama i njima etimološki srodnih riječi u ostalim hrvatskosrpskim narječjima i drugim slavenskim jezicima dovodi do zaključka da postoje direktne veze arhaičnog kajkavskog leksika s leksikom čakavskim, zapadnoštokavskim i slovenskim, kao i s leksičkim blagom zapadnoslavenskih i istočnoslavenskih jezika. Proučavanje takvih veza, utvrđivanje starih izoleksi koje vežu pojedina slavenska područja od velikog su značenja za poznavanje oblikovanja južnoslavenskih narječja i jezika u doba seobe Slavena i za rekonstrukciju kasnopravoslavenskih dijalekatskih razlika.

U ovom sam članku zacrtao neka pitanja vezana uz proučavanje slavenskih arhaizama u kajkavskom narječju. Svako pojedino pitanje, kao odnos kajkavskog slavenskog leksika prema leksičkom blagu čakavštine, štokavštine (naročito zapadne) i slovenskog jezika (odnosno njegovih narječja), leksičke veze kajkavskog narječja i drugih zapadnih južnoslavenskih dijalekata sa sjevernoslavenskim jezicima, pravoslavenski dijalektizmi tipični za južnoslavenske jezike u kajkavštini, leksičke inovacije kajkavštine i drugih hrvatskosrpskih narječja itd. traže dalja posebna proučavanja.